

**Теңгенің нығаюу себептері мен қаржы нарығындағы соңғы үрдістер туралы
Ұлттық Банк Төрағасының орынбасары Әлия Молдабекованың
негізгі тезистері**

Мамыр айында әлемдік нарықта қаржылық талаптар күшеюу үдерісін жалғастыра түсті. АҚШ ФРЖ пайыздық ставканы жарты пунктке көтергесін, жаһандық инвесторлар ЕОБ-тан да осындай қадам күтетінін аңғартты. Бұл ретте әлемдік шикізат, валюта нарығындағы құбылмалылық пен белгісіздік геосаяси тәуекелдерге байланысты сақталады.

Мамырдағы сыртқы нарықтардағы жағдай туралы

Мамыр айында нарықтарда қаржылық талаптар күшеюу үдерісін жалғастырды. Сәуірде АҚШ ФРЖ-ның мөлшерлемені барынша батыл көтеру қажеттілігі туралы ескерту белгілерін байқадық. Соның нәтижесінде маңызды, бірақ күткендей оқиға болды, ол мамыр айында мөлшерлемені 0,75-1%-ға дейін 50 базистік тармаққа ұлғайту туралы шешім еді. Сонымен қатар алаңдаушылықтың алдын алғысы келген ФРЖ төрағасы Дж. Пауэлл реттеушінің қазіргі уақытта мөлшерлемені әлдеқайда тез 75 б.т. көтеру мәселесін аса бір ыждағаттықпен қарастырмайтынын мәлімдеді. АҚШ ФРЖ-дан кейін ЕОБ 2022 жылғы шілдеде қаржылық талаптарды тез арада күшейту мүмкіндігін талқылауға белсене кірісті. Еуроаймақ Орталық банкінің басшысы пайыздық мөлшерлемелер деңгейін түзету орынды деп санайтынын атап өтті.

Мамырда жаһандық инвесторлардың сентименті алдыңғы аймен салыстырғанда теріс болмағанына қарамастан, құбылмалылық ең жоғары деңгейде қалды: VIX құбылмалылық индикаторы 36 тармақтан жоғары көтерілді. Мамырда акциялар нарығының динамикасы аралас болды – ай басында айтарлықтай құлдырау байқалып, кейінірек ҚХР-дағы ковидке қарсы шектеулерді біртіндеп алып тастау туралы хабарламалар аясында түзелді. Айдың қорытындысы бойынша, MSCI World акциялар жаһандық индексі 0,2%-ға төмендеді.

Осы жағдайда DXY АҚШ долларының индексі мамыр басында жиырма жылдағы ең жоғары көрсеткіш – 104,9 тармаққа дейін өсті, одан кейін айды 1,2%-ға әлсірей аяқтап, төмендеді.

Өткен айда іскерлік белсенділіктің әлемдік көрсеткіші ҚХР-дағы құлдыраудың бәсеңдеуі және Бразилияда, Мексика мен Канадада ахуалдың жақсаруы аясында бір айда 51,5 тармаққа дейін 0,3 тармақты қосып, орнықтылықты көрсетті.

Сақталып отырған геосаяси шиеленіс салдарынан мұнай нарығында бағаның өсуі бір айда 12,4%-ға жетті. Бұл ретте, ЕО құбырмен тасымалданатын Ресей мұнайын экспорттауға ішінара тыйым салу бойынша келісімге қол жеткізгеннен кейін Қытайдағы карантинге қатысты алаңдау екінші орынға ауысты.

2 маусымда ОПЕК+ шілде-тамызға арналған квотаны 430 мың баррельдің орнына тәулігіне 648 мың баррельге ұлғайтып, өндіру жөніндегі шектеулерді қысқарту жеделдейтіні туралы жариялады. Алайда мұнай бағасы кейбір елдердің мұнай көлемін жылдам ұлғайту мүмкіндігіне байланысты күмән туындауынан 1 баррель үшін шамамен 120 АҚШ доллары деңгейінде нығайып, аталған хабарға байланысты өсті.

Теңге бағамына ықпал еткен негізгі факторлар мен валюта нарығындағы жағдай туралы

Шынымен де, мамырда теңге бағамы 1 доллар үшін 415,16 теңгеге түсіп, нығаюын жалғастырды. Бір айда айырбастау бағамы мұнайдың жоғары бағасы, экспорттық валюталық түсімнің ұлғаюы, дамушы нарықтардың, оның ішінде Ресей рублінің нығаюы, ірі салық кезеңі және жеке тұлғалардың шетел валютасына сұранысының жалпы төмендеуі аясында 6,8%-ға нығайды.

Валюта нарығындағы ұсыныс та квазимемлекеттік сектор субъектілерінің валюталық түсімін сатуы есебінен қолдау тапты, олардың сату көлемі мамырда 598 млн АҚШ долларына жуық болды.

Бюджетке ірі салық төлемдері кезеңі және валютаны сатудың тиісті қажеттілігі аясында шетел валютасының ұсынысы сұраныстан едәуір асып түсті. Өтімділікті қолдау және салық аптасы кезеңінде шетел валютасына сұраныс пен ұсыныс арасындағы қалыптасқан теңгерімсіздікті түзету мақсатында Ұлттық Банк 110,5 млн АҚШ долларына шетел валютасының артық ұсынысын сатып алды. Интервенция көлемі жалпы нарықтың шамамен 4,6%-ын құрағанын, бұл ретте Ұлттық Банктің қатысуы бейтарап болғанын және бағам белгілеуге әсер етпегенін атап өткен дұрыс.

Ұлттық қордан республикалық бюджетке трансферттер бөлу үшін ай басында 4 млн АҚШ доллары сатылды. Бұдан кейін трансферттердің Ұлттық қорға түсетін түсімдер есебінен қамтамасыз етілуіне байланысты Ұлттық қордың валюталық қаражатын конвертациялау қажет болған жоқ.

Зейнетақы активтерінің валюталық үлесін кемінде 30% деңгейінде ұстау мақсатында, инвестициялық портфельді әртараптандыру үшін мамырда БЖЗҚ валюта нарығында зейнетақы активтері үшін 74,5 млн АҚШ долларын сатып алды.

Рубль бағамының нығаюы себептері мен серпіні туралы

Шын мәнінде, мамырдың соңғы он күндігінде рубль бағамы 2018 жылғы ақпаннан бастап ең төменгі мәнге жеткен болатын. Рубльдің қарқынды нығаюында Ресей Федерациясы қабылдаған капитал қозғалысын бақылау шаралары рөлінің маңызы зор. Атап айтқанда, экспорттаушылардың валюталық түсімнің бір бөлігін міндетті түрде сатуы, капиталды елден шығаруға тыйым салу және т.б.

Теңгемен салыстырғанда, рубль бағамының барынша нығаюы өзара баға белгілеу кезінде 1 рубль үшін 5-5,5 теңгеден 7 теңгеге дейін өзгеруіне әкелді. Мұндай тепе-теңдіктің бұзылуы РФ мен Қазақстан экономикасының өзара саудасындағы немесе құрылымдарындағы іргелі өзгерістерге байланысты болмағанын атап көрсеткен жөн. Бірінші сұраққа жауап беретін болсақ, теңге рубль сияқты айтарлықтай нығайған жоқ, себебі рубльдің нығаюы біздің ұлттық валютамызға тікелей әсер етпейтін ерекше факторларға байланысты.

Рубль мен теңге бағамының одан арғы жағдайына қатысты Ұлттық Банктің теңгенің нарықтық бағамына араласуды мақсат етпейтінін атап өткен жөн. Сондықтан рубльмен немесе кез келген басқа валютамен тепе-теңдікке әсер ету мақсатында ұлттық валюта бағамымен қандай да бір айла-шарғы жасалмайды. Біздің мақсатымыз – ішкі қаржы нарығындағы тұрақсыздықты болдырмау және шектен тыс құбылмалылықты ретке келтіру, бірақ бағамның белгілі бір деңгейін таргеттеу мақсатымызға жатпайды.

Алтын-валюта резервтерінің динамикасы туралы

Мамырда алтын-валюта резервтері төмендеп, осы айдың қорытындысы бойынша олардың көлемі 32,8 млрд АҚШ долларын құрады.

АВА-ның өте көп төмендеуі алтын бағасының 1 унция үшін 1915 доллардан 1854 долларға дейін төмендеуіне байланысты болып отыр. Бір ай ішінде бағаның ең төменгі мәні бір унция үшін 1806 доллар болды, оған қоса бір күн ішінде баға 1800 болатын психологиялық белгіден төмен түсті. Өткен айдағыдай, АҚШ қазынашылық облигациялары кірістілігінің артуы бағалы металл бағасына қысым жасап бақты, бұл нарықтың АҚШ ФРЖ тарапынан монетарлық саясатты одан әрі қатаңдатуын күтуіне байланысты. Сонымен қатар, қазіргі инфляциялық тәуекелдер және сақталып отырған геосаяси шиеленіс бағалы металл бағасын ұстап тұруға әсер етіп келеді.

Алтын портфелі құнының төмендеуінен басқа екінші деңгейдегі банктердің Ұлттық Банктегі корреспонденттік шоттарының төмендеуі, сондай-ақ мемлекеттік қарыздың төленуі байқалды. Екінші жағынан жергілікті валюта нарығында шетел валютасын сатып алу алтынвалюта активтерінің валюталық бөлігін ішінара қалпына келтірді.

Мамыр айында Ұлттық қордағы валюталық активтердің көлеміне әсер еткен факторлар туралы

Алдын ала деректерге сәйкес, мамырдың қорытындысы бойынша Ұлттық қордағы валюталық активтердің көлемі өткен айда 1,3 млрд АҚШ долларына ұлғайып, 53,8 млрд АҚШ долларын құрады.

Өткен айда Ұлттық қордан республикалық бюджетке теңгедегі шот қалдықтары мен теңгедегі түсімдер есебінен трансферт түрінде 370 млрд теңге бөлінді. Мұнай бағасының жоғары болуына және салық аптасына байланысты мамырда 1,15 млрд АҚШ доллары көлемінде қорға валюталық түсім түсті.

Ұлттық қордың инвестициялық кірісі өткен айдың қорытындысы бойынша оң қалыптасып, 142 млн АҚШ долларын құрады. Әлемдегі күрделі геосаяси жағдай, АҚШ ФРЖ-ның ақша-кредит саясатын күшейтуі, сондай-ақ АҚШ долларының нығаюы аясында Ұлттық қордың инвестициялық кірісі биылғы жылдың басынан бастап теріс күйде қалып отыр. Бұл ретте Ұлттық қордың ұзақ мерзімді кірістілігі құрылғаннан бастап жылдық мәнде 3,24%, соңғы 5 жылда – 2,30% болды.

Қаржы нарығындағы ахуалды одан әрі дамытудың перспективалары туралы

Әлемдік экономиканың өсу қарқыны қайта қаралып жатыр, таяуда Дүниежүзілік банк 2022 жылға арналған әлемдік ЖІӨ-нің өсу болжамын қаңтардағы 4,1%-дан 2,9%-ға дейін төмендетті. Экономикалық өсудің баяулаған себебі ретінде ұзаққа созылған коронавирус пандемиясын және шикізаттық тауарлар бағасының өсуіне, тауар жеткізудің үзілу тәуекелдерінің артуына және проинфляциялық қысымның ушығуына әкеп соқтырған әлемдегі геосаяси жағдайды атайды, бұл өз кезегінде орталық банктердің монетарлық саясатты күшейтуіне алып келеді.

Сонымен қатар, кейбір талдаушылар АҚШ экономикасының ақша жағдайының тез қатандатуы жағдайында тұрақтылығына күмән келтірген жағдайда АҚШ долларының валюта нарығындағы айрықша бағамы өз күшін жоғалтуы мүмкін деп санайды. Reuters талдауына сәйкес, АҚШ долларының индексі мөлшерлемені біріншіден соңғы көтеруге дейінгі кезеңде орта есеппен 1,4%-ға әлсірейді. Goldman Sachs талдаушылары өткен кезеңде доллар индексінің әлсіреуі ең жоғары мәнге жеткеннен кейін жарты жыл ішінде дамушы нарықтардың валюталары мен активтерінің қолайлы динамикасымен қатар жүретінін атап өтті. Екінші жағынан, әлемде сақталып отырған геосаяси шиеленіс өз түзетулерін енгізуі мүмкін.

Мұнай нарығына келетін болсақ, кейбір экономистер Қытайдағы сұраныстың қалпына келуін ескере отырып, өндіру бойынша квоталардың ұлғаюы нарықтың теңгерімділігі үшін жеткіліксіз болып отыр деп санайды. Goldman Sachs талдаушылары мұнай бағасы 2022 жылдың 2 жартыжылдығында барреліне 125 АҚШ долларына жетеді деп күтеді, JPMorgan маусым айында бағаның шарықтау шегін орташа есеппен барреліне 122 АҚШ доллары деңгейінде болады деп болжайды. Бұл ретте ЕО-ның Ресей мұнайын экспорттауға ішінара тыйым салуы РФ-да мұнай өндіруді қысқартуы мүмкін, ал оны қалпына келтіру жеткізу логистикасының өзгеру жылдамдығына және шикізатты басқа елдерге қайта бағыттауға байланысты болады.

Тұтастай алғанда, сыртқы факторлар әлі де құбылмалылыққа ұшырайтынын айта кеткен дұрыс, алайда, мұнайдың жоғары бағасын сақтау – теңгенің айырбас бағамын қолдау болып табылады. Қазіргі уақытта валюта нарығындағы жағдай тұрақтанды, теңге бағамы сұраныс пен ұсыныстың теңгерімін көрсетеді. Еркін өзгермелі және икемді бағам белгілеуді ұстану теңгерімсіздіктердің жиналуына жол бермей, резервтердің сақталуын қамтамасыз ете отырып, сыртқы күтпеген өзгерістерді реттеуге мүмкіндік берді. Теңге бағамы одан әрі іргелі факторлардың әсерінен қалыптасады, бұл ретте оның ауытқу амплитудасы ішкі қатысушылардың күтулеріне және әлемдік нарықтардағы динамикаға байланысты болады.